

O NARODNOJ ODBRANI U SADAŠNJIM USLOVIMA SAMOUPRAVLJANJA

Međusobna povezanost društvenopolitičkog sistema sa pitanjima odbrane neosporna je s obzirom na totalni karakter eventualnog svetskog termonuklearnog rata i na to da bi budući rat u svetu, a u nas posebno, predstavljao „posao cele nacije”.¹ Bilo bi teško naći ozbiljnijih razloga i argumenata da se ovo opovrgne. Posebno ako se na odbranu u savremenim uslovima gleda kao na društvenu delatnost u kojoj su sadržani najvitalniji životni interesi svakog pojedinca i društvene zajednice u celini. „Bezbednost društva i čovjeka i garantovanje njegovih ličnih prava predstavljaju ne samo element stabilnosti i čvrstine društva nego i, prije svega, uslov da radni ljudi mogu slobodno, nesmetano i bez straha ostvarivati svoje težnje”.²

NARODNA ARMIJA I DRUŠTVENOPOLITIČKI SISTEM

Narodna armija predstavlja osnovnu snagu namenjenu za zaštitu nezavisnosti i nepovredivosti teritorije Jugoslavije. Zbog takve svoje specifične uloge i ciljeva, unutrašnje organizacije i strukture, međumesnih odnosa i sl., ona je na nešto drugačiji način uključena u društvenopolitički sistem. Ali to ne znači da je ona organizam izvan društva, a naročito ne iznad njega. Po svome nastanku, karakteru i ciljevima, kao i položaju koji ima danas u društvenopolitičkom sistemu, ona je sastavni i nerazdvojni deo društva.

S obzirom na specifičnu ulogu i na to da predstavlja jedinstvenu oružanu silu svih naroda Jugoslavije, Armija se u pogledu organizovanja, pripremanja i rukovođenja nalazi u nadležnosti federacije. Imajući u vidu karakter i fizionomiju eventualnog rata, postojanje vojnih saveza i blokova, jedinstvenost interesa svih naših naroda u odbrani svoje slobode i nezavisnosti, kao i principe organizovanja, materijalnog opremanja, rukovođenja i komandovanja oružanom silom i sl, drugojačije rešenje ne bi išlo u prilog jačanju naše odbrane u celini, pa i svakog naroda ponaosob.

¹ Pored opšteg termonuklearnog rata postoje mogućnosti izbijanja i ograničenih lokalnih ratova i na evropskom kontinentu uz upotrebu i konvencionalnog oružja. Mada u konkretnim rešenjima priprema za odbranu i u slučaju rata postoje bitne razlike između ovih pretpostavki, ovde se ne bi mogli time posebno baviti. Zbog toga bi u daljem tretiranju pojedinih pitanja naše odbrane polazili od težih i nepovoljnijih ratnih pretpostavki, tj. svetskog, termonuklearnog rata.

² Iz govora maršala Tita u Saveznoj skupštini od 17. maja 1967. godine.

Naglašeni centralizam u rukovođenju, posebno principi na kojima se savremene oružane snage organizuju, njihova uloga, način upotrebe i sl., sužavaju mogućnosti neposrednog upravljanja poslovima oružanih snaga od strane proizvođača i njihovih asocijacija.³ Zbog toga ovu funkciju vrši država, koja se pojavljuje kao predstavnik opštedruštvenih interesa. U tom pogledu ona istupa u ime čitavog društva radi odbrane od agresije i uspostavljanja samoupravnog besklasnog društva. No, i pored toga što se organizovanje i rukovođenje oružanim snagama nalazi u isključivoj nadležnosti federacije i što je u toj oblasti ponajviše izražena uloga države, kroz postojeći društveno-politički mehanizam omogućeni su uticaj i kontrola društva i nad oružanim snagama. Ovo se ostvaruje preko Savezne skupštine, Saveznog izvršnog veća i Saveta narodne odbrane. S druge strane, pored ovakve institucionalne povezanosti, uticaja i kontrole koju društvo ostvaruje nad oružanim snagama, treba imati u vidu i činjenicu da se procesi izgradnje socijalističkih društvenih odnosa na određeni način odvijaju i unutar armijskog organizma, pri čemu posebno značajnu ulogu ima organizacija Saveza komunista u JNA, kao sastavni deo SK Jugoslavije.

Savezna skupština, kao najviši organ vlasti i organ društvenog samoupravljanja, ima i u odnosu na oružane snage najšira ovlašćenja i nadležnosti. U odnosu na oružane snage ona je politički odgovorna radnim ljudima i građanima. Svoje funkcije ona ostvaruje donošenjem zakona kojima se regulišu sva pitanja od značaja za organizovanje i pripremanje oružanih snaga. Ona odobrava sredstva za finansiranje potreba JNA i kontroliše njihov utrošak, zatim vrši nadzor nad radom organa nadležnih za rukovođenje narodnom armijom, imenuje Savet narodne odbrane i vrhovnog komandanta oružanih snaga, ratifikuje međunarodne ugovore o vojnoj saradnji, odlučuje o ratu i miru i proglašava ratno stanje tj. odlučuje o upotrebi vojne sile. Kroz skupštinski mehanizam koji sačinjavaju izabrani delegati radnih organizacija i komuna, stvorene su mogućnosti da i neposredni proizvođači i građani ostvaruju uticaj i društvenu kontrolu nad svojim oružanim snagama.

Moglo bi se primetiti da u dosadašnjoj praksi rada Savezne skupštine još nisu u dovoljnoj meri afirmisane njene samoupravne funkcije u odnosu na oružane snage. No, važno je da su za ovo stvoreni političko-pravni, organizacioni i drugi uslovi, i kako u mehanizmu predstavničkih tela bude jačala njihova samoupravna funkcija, tako će se ona ispoljavati i u odnosu na oružane snage. Ovo će sve više dolaziti do izražaja, jer su proizvođači najneposrednije zainteresirani za trošenje sredstava društvene akumulacije, a time i sred-

³ Lenjin je, kao veliki protagonist zamenjivanja stajaće vojske narodnom milicijom (Pisma iz Švajcarske 1917. godine), već u 1918. godini, tj. u veoma teškim uslovima oružane borbe sa kontrarevolucijom i inostranim interventima, došao do zaključka da i nova proleterska država mora izgrađivati stalnu, a to znači, jedinstvenu vojnu organizaciju. I zato je već u oktobru 1918. godine postavio kao prioritetan program da se mora stvoriti najmanje tromilionska armija radi obezbeđenja tekovina revolucije.

stava koja se odvajaju za potrebe oružanih snaga.⁴ Oni hoće da znaju koliko se tim ulaganjima postiže u modernizaciji Armije i koliko jača nacionalna odbrambena sposobnost. Ovo interesovanje posebno dolazi do izražaja u raspravama koje se vode u Saveznoj skupštini i njenim organima kada se donose društveni planovi i budžeti. Radi toga je i DSNO, kao i svi drugi savezni organi, u obavezi da priprema odgovarajuću dokumentaciju, analize i izveštaje. Tako su i svi armijski rashodi podložni kontroli predstavničkih tela, službi društvenog knjigovodstva i čitavoj javnosti.

Savezno izvršno veće, kao političkoizvršni organ Skupštine, ima vanredno značajne funkcije u odnosu na Armiju. Tako, na primer, ovo veće predlaže Saveznoj skupštini nacрте zakona koji se odnose na Armiju, usaglašava zahteve osnovnih korisnika saveznog budžeta i daje predloge za obezbeđenje sredstava za potrebe JNA, stara se o izvršavanju zaključaka i smernica koje donosi Savet narodne odbrane i vrši sve druge poslove koji su mu Ustavom i zakonima stavljeni u nadležnost, a koji su od značaja za organizaciju i pripremanje oružanih snaga.

Savet narodne odbrane, po svome sastavu (Predsednik Republike je i predsednik Saveta), po mestu koje ima u političkom sistemu i delokrugu rada predstavlja specifičan organ Savezne skupštine. Novim zakonom o Savetu narodne odbrane učinjen je ozbiljan korak da se i narodna odbrana, posebno oružane snage, još čvršće uključi u društvenopolitički sistem. Tako je, pored poslova u vezi sa organizacijom i pripremanjem svih faktora društva za odbranu zemlje, ovim zakonom stavljeno Savetu u nadležnost da se na određeni način bavi i utvrđivanjem osnova za organizaciju, naoružanje i opremu Armije, razmatranjem kadrovskih pitanja, staranjem o obezbeđenju finansijskih sredstava i sl. S obzirom na to, kao i na činjenicu da se Državni sekretarijat za narodnu odbranu pojavljuje i u ulozi stručnog organa Saveta narodne odbrane (kome priprema materijale, podnosi izveštaje, stara se o sprovođenju zaključaka i smernica Saveta i sl) proizlazi da se i na ovaj način poslovi oko pripremanja i organizovanja oružanih snaga, još više nego što je to bio slučaj do sada, uključuju u opšte tokove društveno-političkog života. Takve intencije u skladu su sa osnovama sistema samoupravne socijalističke demokratije i sa doktrinom i koncepcijama naše odbrane. Ovo naročito kada se ima u vidu totalni karakter eventualnog rata i potreba najčvršćeg međusobnog povezivanja i usklađivanja svih komponenta odbrambenog potencijala, uključujući tu i oružane snage i njihovo stapanje u jedinstveni napor čitavog društva u opštenarodnom odbrambenom ratu. Bez jedinstvene i koordinirane društvene akcije ne može se računati na uspeh u bilo kojoj društvenoj delatnosti. U oblasti narodne odbrane, i u ratnoj veštini uopšte, ovo je oduvek,

⁴ U ovoj godini iz saveznog budžeta odobreno je 538,1 milijarde starih dinara za potrebe JNA, što iznosi 6,06% od planiranog nacionalnog dohotka ili oko 26.000 starih dinara po stanovniku.

ã u savremenim uslovima i posebno, predstavljalo jednu od osnovnih zakonitosti i imperativa u vođenju rata.

Razvojem samoupravljanja radni ljudi postali su osnovni subjekti i glavni nosioci progresivnog kretanja društva. Time je otkrivena ogromna energija koja samo doprinosi odbrani zemlje. Kao što je poznato, tako oslobođene energije ponajviše su se ispoljavale u revolucionarnim i oslobodilačkim pokretima i davale im zamah. Radni čovek kao samoupravljač i borac koji je motivisan spoznajom da u slučaju agresije i rata, pored opštih društvenih interesa, brani i svoje neposredne i najvitalnije interese — predstavlja najznačajniji faktor i snagu naše odbrane. U podsticanju i razvijanju takvih saznanja i svesti i uopšte socijalističkih odnosa primarnu ulogu ima Savez komunista i idejno-političke akcije subjektivnih snaga, u prvom redu stalnog armijskog sastava. „Eventualni rat sa svim njegovim karakteristikama doneo bi takve uslove borbenih dejstava u kojima bi mogle uspešno izvršavati zadatke samo one jedinice koje su prožete dubokim idejnim jedinstvom, homogenošću, solidarnošću i poverenjem mladih prema starijima”.⁵ Zato razvijanje socijalističkih i demokratskih odnosa u armijskim uslovima predstavlja jedan od osnovnih sadržaja aktivnosti organizacija Saveza komunista u JNA. Ovaj rad je naročito važan u armiji gde vladaju hijerarhijski odnosi, subordinacija, komandovanje, jednostarešinstvo i sl, bez čega se vojna organizacija i njena efikasna upotreba ne bi mogla ni zamisliti.

ZAŠTITA I SPASAVANJE STANOVNIŠTVA I DOBARA

Zaštita stanovništva, materijalnih i drugih dobara u ratu ima izvanredno veliki značaj. Ovo zbog toga što bi upotreba termonuklearnog, biološko-hemijskog i usavršenog konvencionalnog oružja i sredstava, uključujući tu i savremena sredstva elektronike, mogla da dovedu do masovnih gubitaka i žrtava među stanovništvom. Ovime bi bili osetno oslabljeni ljudski efektivni koji u uslovima opšternarodnog odbrambenog rata predstavljaju jednu od najznačajnijih komponenata odbrambenog potencijala zemlje. Uništavanje oružane sile „kao prvorođenog sina rata” poprimilo bi nove dimenzije, a uništavanje stanovništva bilo masovnije nego ikad do sada. Iskustva iz prošlog rata, kao i velike žrtve koje danas podnosi stanovništvo Vijetnama, potvrđuju pretpostavku da bi u eventualnom ratu stanovništvo predstavljalo jedan od neposrednih ciljeva agresora. Nisu bez osnova gledanja izvesnih vojnih krugova u inostranstvu da bi uništenjem većih koncentracija stanovništva u gradovima, kao i razaranjem ekonomskog potencijala i drugih „nevojnih objekata”, bilo moguće postići strategijska rešenja, čak i u slučaju da oružane snage i ne budu poražene. U tome se, pored ostalog, i sastoje novine i promene koje strategiji omogućavaju da sa raketno-nuklearnim oruž-

⁵ Iz intervjuua Ivana Gošnjaka „Komunistu”, septembra 1966. godine.

jem dobije tako moćne instrumente da može neposredno da utiče na tok ratnih dejstava i ishod rata, i to već u njegovom početnom periodu, čak i u prvom udaru.

Sa stanovišta odbrane od velikog su značaja i pitanja koja se odnose na zaštitu kapaciteta za proizvodnju, transport, promet i uslugu od ratnih dejstava. Industrijski, poljoprivredni, transportni i drugi kapaciteti i materijalna dobra biće izloženi stalnim dejstvima neprijatelja. A bez proizvodnje, transporta i usluga ne bi bilo moguće zamisliti bilo koju, a pogotovo odbrambenu aktivnost društva. Stvorene rezerve pojedinih vrsta oružja, borbene i druge tehnike i materijalnih sredstava, u ratu, naročito ukoliko bi on duže trajao, vanredno bi se brzo trošile i nestajale. (Stručnjaci NATO-a predviđaju da bi prosečni gubici u oružju i borbenoj tehnici mogli da budu 6 — 8 puta veći nego u prošlom ratu). S druge strane, život i opstanak naroda, a to znači i njegova potencijalna odbrambena sposobnost, u velikoj meri bi zavisili od mogućnosti proizvodnje elementarnih životnih potreba stanovništva.

Slični problemi u pogledu izloženosti i ugroženosti od ratnih i borbenih dejstava, u slučaju upotrebe raketno-nuklearnih i biološko-hemijskih oružja, pojavili bi se i u društvenim delatnostima i javnim službama, posebno u oblasti zdravstvenog i socijalnog zbrinjavanja, informativno-propagadnoj delatnosti, komunalnim službama i slično. Tako, na primer, zdravstvena služba morala bi da rešava veoma složene i teške zadatke zdravstvenog zbrinjavanja vanredno velikog broja povređenog stanovništva, pa i pripadnika oružanih snaga (opekotine, kontaminacija, psihološki poremećaji i slično), i to u znatno pogoršanoj higijensko-epidemiološkoj situaciji i osetno smanjenim snagama i sredstvima. Mora se računati i na gubitke medicinskih kadrova, u sanitetskoj opremi i lekovima. Rad organa i organizacija informativno-propagandne delatnosti (radio-difuzija, štampa i uopšte izdavačka delatnost, kinematografija i sl.) bio bi zbog velike izloženosti i ugroženosti kapaciteta, postrojenja i ljudi znatno otežan i onemogućavan. U sličnim uslovima našle bi se i sve druge privredne i društvene delatnosti i službe. Neke od njih, kao, na primer, sve grane saobraćaja i telekomunikacija, komunalne službe, socijalno zbrinjavanje, hidro-meteorološka služba i sl., imale bi sa stanovišta vođenja rata izuzetnu ulogu i značaj. U ratu koji bi imao lokalni karakter i, ukoliko ne bi bila upotrebljena nuklearna i biološko-hemijska oružja, opšti uslovi za rad privrede i društvenih delatnosti bili bi znatno povoljniji.

Sve ove pretpostavke o posledicama ratnih razaranja, pustošenja i uništavanja osnovnih potencijala društva, a to znači i odbrambene snage, ukazuju da se ključni problemi savremene odbrane uopšte, pa tako i naše odbrane pored modernizacije i jačanja oružanih snaga, nalaze u zaštiti stanovništva, organa i organizacija i ekonomskog potencijala. Moglo bi se reći da ova kategorija zadataka, akcija i mera, uključujući tu i ekonomska ulaganja koja društvena zajednica čini na planu zaštite od posledica ratnih dejstava, predstavlja jedan od vanredno bitnih, ako ne i osnovnih preduslova, kako za us-

pešno vođenje oružane borbe, tako i za opštu mobilizaciju i maksimalno moguće angažovanje svih ljudskih, moralnih i materijalnih snaga društva u opštim odbrambenim naporima zemlje.

Za ublažavanje posledica ratnih dejstava, naročito od NBH-oružja, neophodno je da se još u vreme mira sprovedu vanredno obimne i veoma raznovrsne pripreme, i to na najširoj društvenoj osnovi. Tu se, pre svega, mora ići na organizovanje, materijalno opremanje i obuku raznih jedinica i službi namenjenih za otklanjanje posledica ratnih dejstava i za spasavanje stanovništva i dobara. Obrazovanje takvih jedinica neophodno je u svim naseljenim mestima, radnim i svim drugim organizacijama. Ovo se takođe odnosi i na organizovanje, materijalno opremanje i obuku ljudstva u službama za izviđanje, obaveštavanje, javljanje i uzbuđivanje stanovništva zbog raznih vrsta ratnih opasnosti. Od organizovanosti i spremnosti ovih službi u najvećoj meri zavise i sve druge akcije i mere zaštite, spasavanja i otklanjanja posledica.

Velike opasnosti od NBH-agenasa imperativno nalažu preduzimanje čitavog kompleksa zadataka i mera, kao što su: naučnoistraživački i opitni radovi za pronalaženje najefikasnijih metoda i sredstava zaštite, proizvodnja i nabavka instrumenata i opreme za dozimetriju i detekciju, zatim sredstva za dekontaminaciju i uopšte za zbrinjavanje i zaštitu ljudi, životinjskog i biljnog sveta, stručno obučavanje kadrova, kao i osposobljavanje najširih slojeva naroda za pružanje prve pomoći i sl.

Posebni napori moraju se učiniti u pogledu urbanističkih i građevinskih mera zaštite, naročito u izgradnji skloništa i njihovom tehničkom opremanju. S obzirom na to da izgradnja skloništa zahteva ogromna ulaganja, da predstavlja veliko opterećenje, u našim uslovima bilo bi realno, a i neophodno, da se bar za prvo vreme ide na uži i skromniji program izgradnje. Pri tome bi prvenstveno trebalo da ih imaju pojedine javne službe i njihovi organi, zdravstvene ustanove, komandna mesta i centri veze, pojedina industrijska i druga preduzeća čija bi proizvodnja, odnosno usluge bile od posebnog značaja za odbranu, najugroženiji saobraćajni čvorovi i slično. Pored iznetog, neophodno je izvršiti veoma obimne organizacijske, kadrovske, planske i druge pripreme za slučaj disperzije stanovništva, organa, određenih kapaciteta, robnih fondova i dobara, kao i pripreme za gašenje požara, raskrčavanje ruševina, za osposobljavanje komunikacija i objekata na njima, za asanaciju teritorije, snabdevanje vodom, energijom i slično.

Za prevazilaženje i ublažavanje posledica ratnih dejstava neophodni su izvanredni napori čitavog društva, tj. svih društvenopolitičkih zajednica i njihovih organa, radnih, društveno-političkih i drugih organizacija i svih građana. Drugim rečima, to znači da se rešavanje problema zaštite mora uključiti u samoupravni društveni sistem i njegov mehanizam. Ovo posebno ako se imaju u vidu potrebe stvaranja materijalne strukture ovih priprema, koja u nizu delatnosti čini i njihovu osnovu. Bez ulaganja za nabavku sredstava,

uređaja i opreme ne bi bilo moguće organizovati službe izvidanja, obaveštavanja i uzbunjivanja, ili pak dozimetriju i detekciju, zdravstveno zbrinjavanje povređenih i sl. Moguće je, na primer, sprovesti i najsolidnije organizacijske, planske, kadrovske i druge pripreme u zdravstvenoj službi, ali ako se ne bi obezbedile neophodne rezerve u sanitetskom materijalu, lekovima i opremi, ozbiljno bi se dovela u pitanje njena spremnost i efikasnost za slučaj rata.

Imajući u vidu sadržaj i karakter priprema za zaštitu, kao i činjenicu da su u ovome izraženi najneposredniji i najvitalniji interesi proizvođača i građana uopšte, proizilazi da i težište priprema treba da se nalazi u radnoj organizaciji, naselju i komuni. U radnim i drugim organizacijama, naseljima, mesnim zajednicama i komuni inače se stiču i razrešavaju osnovni društveni i interesi proizvođača, odnosno građana. U njihovim rukama nalaze se sredstva za prostu, a najvećim delom i za proširenu reprodukciju, kao i sredstva za ličnu i opštu potrošnju od kojih oni odobravaju novac i za pripreme za zaštitu. Sve ovo upućuje na to da se i ovi problemi ne bi ni mogli rešavati izvan samoupravnog mehanizma.

Težište priprema u preduzeću i naselju. Orijentaciju da se težište priprema za zaštitu od ratnih dejstava nalazi u radnim i drugim organizacijama, naseljima, mesnim zajednicama i opštinama op-ravdava i izvanredno značajna uloga koju u pripremama imaju političke i društvene organizacije. Masovnost ovih organizacija, njihova idejno-politička i organizaciona kompaktnost, kao i veoma široki i raznovrsni oblici političko-vaspitanog delovanja (predavanja, priredbe, konferencije, zborovi birača i razni drugi skupovi na kojima se tretiraju aktuelna društvenopolitička i druga pitanja) — pružaju velike mogućnosti da se u sve ove aktivnosti uključuju i problemi koji se odnose na zaštitu.

U njihovu inače veoma razgranatu aktivnost neophodno je da se uključe i pitanja koja se odnose na obučavanje i osposobljavanje stanovništva za preduzimanje preventivnih mera zaštite i pružanja uzajamne pomoći i samopomoći, za otklanjanje posledica razaranja i rušenja i sl. To predstavlja vanredno značajnu komponentu u opštim pripremama za zaštitu. Pored opšte političkomobilizatorske uloge u pripremama za zaštitu, političke i društvene organizacije takođe mogu da daju veliki doprinos u praćenju i podsticanju rada organa i organizacija koji se bave problemima zaštite stanovništva i dobara od ratnih dejstava. Društveno-političke organizacije bi se i u slučaju rata najneposrednije angažovale baš na pitanjima pomoći unesrećenim i postradalim ljudima čija bi egzistencija bila ugrožena. Briga za čoveka, koji se nalazi u središtu svih društvenih nastojanja, predstavljala bi i u ratu jedan od prioriteta i stalnih zadataka. Ona bi, pored socijalno-humanitarnih obzira, bila motivisana i najneposrednijim interesima i potrebama odbrane, tj. zahtevima popune i stalnog pothranjivanja oružanih snaga živom silom, kao i svim drugim društvenim potrebama u ratu.

Naglašavanje potrebe da se svi ovi poslovi postave i razvijaju na najširoj društvenoj osnovi i da se što je moguće više uklope u

mehanizam neposredne samouprave ne bi trebalo shvatiti da se time isključuju funkcije širih društvenopolitičkih zajednica, kao i neophodne kompetencije državnih organa. S obzirom na to da se radi o problemima koji su od neposrednog nacionalnog i jugoslovenskog interesa i značaja, i to kako u pripremama za odbranu, tako i u slučaju rata, to proizilazi da se šire društvenopolitičke zajednice, uključujući tu i federaciju, moraju angažovati na njihovom rešavanju.

Ratna razaranja, pustošenja i uništavanja poprimala bi šire regionalne razmere, što bi zahtevalo da se na otklanjanju nastalih posledica koncentrišu snage, sredstva i naponi svih građana, nezavisno od političko-teritorijalnih, nacionalnih i drugih granica. Principi uzajamnosti i solidarnosti, kako među ljudima, radnim organizacijama, naseljima i komunama, tako i u nacionalnim razmerama, predstavljaju jedan od osnovnih ratnih imperativa i zakonitosti, naročito kada je u pitanju zaštita, spasavanje i zbrinjavanje stanovništva. Naučnoistraživački i opitni radovi za pronalaženje najadekvatnijih metoda i sredstava za zaštitu, organizovanje sistema izviđanja i obaveštavanja o raznim vrstama ratnih opasnosti, pronalaženje najracionalnijih organizacionih i drugih rešenja za obrazovanje jedinica u službi, organizovanje zaštite od hidroakumulacionih sistema i niz drugih zadataka iz domena zaštite predstavljaju takve poslove u kojima su sadržani neposredni interesi svih proizvođača i građana, ali isto tako i užih i širih društvenopolitičkih zajednica.

Rezimirajući napred iznete postavke, proizilazi da se rešavanje problema zaštite od ratnih dejstava mora zasnivati na najširoj društvenoj osnovi. To ujedno predstavlja i najjaču garanciju za vrednost priprema, a samim tim i efikasnost mera zaštite u slučaju rata, ili u borbi protiv elementarnih nepogoda i drugih udesa većih razmera. S druge strane, uključivanjem ove kategorije društvene delatnosti u samoupravni sistem, proširuje se prostor delovanja proizvođača i građana, što predstavlja svojevrsan doprinos u razvijanju i afirmaciji neposredne i samoupravne socijalističke demokratije, a samim tim i veliki doprinos u jačanju naše odbrane uopšte.

Imajući u vidu karakter poslova i mera u vezi sa zaštitom, njihov veliki značaj i doprinos opštoj spremnosti društva za odbranu, proizilazi da je potrebno da federacija, republike i druge društvenopolitičke zajednice, pa i radne i druge organizacije pored drugih, preduzmu i odgovarajuće političko-pravne mere. Ovo predstavlja jedan od bitnih preduslova za uključivanje zaštite u društvenopolitički sistem i mehanizam samoupravljanja.

DRUŠTVENOPOLITIČKI SISTEM I NARODNA ODBRANA

Položaj čoveka u odbrani. Materijalni i društveni položaj čoveka u našem sistemu određen je pravom proizvođača da upravljaju društvenim sredstvima za proizvodnju i odlučuju o rasporedu i raspodeli ostvarenog viška rada, zadovoljavajući pri tome svoje lične i opšte društvene potrebe. U tome pravu, u stvari, i pre svega, iscrpljuje se istorijska težnja oslobođenja čoveka iz najamnog položaja

i njegovog rada od eksploatacije. To i predstavlja osnovno obeležje našeg humanističkog socijalističkog društva, u kome se čovek, kao subjekat stvaranja i upravljanja, nalazi u središtu svih društveno-ekonomskih procesa i zbivanja.

Ovakav materijalni i društveni položaj čoveka na određeni način određuje i njegov položaj u odbrani zemlje. I tu se čovek pojavljuje kao subjekat sa određenim pravima i dužnostima. Kao pripadnik oružanih formacija čovek je glavni nosilac oružane borbe i otpora eventualnom agresoru. Kao pripadnik odgovarajućih jedinica i službi i izvan njih on je glavni nosilac akcija i mera zaštite, spasavanja i otklanjanja posledica od ratnih dejstava. I, najzad, čovek je osnovni nosilac u proizvodnji, transportu, prometu i uslugama neophodnim za podmirivanje potreba oružanih snaga i za zadovoljavanje ličnih i društvenih potreba u ratu. Kao zajednička polazna osnova ovih različitih funkcija čoveka u odbrani trebalo bi da bude saznanje da snaga i moć naše odbrane u opštenarodnom odbrambenom ratu prvenstveno izvire iz neposrednog interesa proizvođača-građana i njihovog prava da brane i štite svoj društveno-ekonomski položaj i poredak koji mu garantuje njegove borbom izvojevane pozicije.

Davanje prava proizvođaču da odlučuje i o problemima odbrane otvara se proces integracije pojedinačnog i opšteg društvenog interesa i stvara širi osnov za razvijanje socijalističkog patriotizma i jačanje bratstva i jedinstva, kao vanredno značajne zaloge naše odbrambene moći. I kao što se kroz integracione procese i oblike prevazilaze lokalni, uži i širi regionalni, pa i republički okviri, tako ovim putem proizvođači — građani dolaze do saznanja o neophodnoj združenosti svih u opštim odbrambenim naporima zemlje.

Svakako da bi bilo pogrešno ukoliko bi se odbrana, kao jedna od društvenih delatnosti, zasnivala jedino na samoupravnim pravima proizvođača — građana, a ne jednovremeno i na njihovim dužnostima i obavezama. Za razliku od gotovo svih drugih društvenih delatnosti, u kojima takođe, pored prava proizvođača, postoje i njihove dužnosti, u oblasti odbrane, ponajviše je izražena potreba da se organi društvenopolitičkih zajednica pojavljuju kao faktori povezivanja i usklađivanja odnosa između neposrednih ličnih i pojedinačnih interesa proizvođača-građana i opštih društvenih odbrambenih interesa. Tu dolazi do izražaja progresivna funkcija državnih organa, koji svakom propisuju i dužnosti u odbrani zemlje. Ukoliko ovoga ne bi bilo, postojale bi opasnosti da se društveno-ekonomske protivrečnosti razvijaju i protiv interesa odbrane zemlje, a to znači i protiv samoupravnog društva. „Upravo na taj način i samo na taj način i država postaje instrumenat samoupravljanja i jedan aspekt njegove integracije kao društvenog sistema”.⁶ Međutim, pri ovome ne sme se izgubiti iz vida da razne vrste ograničavanja prava proizvođača rezultiraju u prvom redu iz nužnih potreba odbrane koje su diktirane agresijom i ratom. Razna ograničavanja prava proizvođača, pa i pri-

⁶ E. Kardelj, *Moderni proizvođač u samoupravnoj demokratiji*, NIP „Borba”, 1967. godine.

nudne mere, bila bi motivisana samo interesima odbrane, a to znači i neposrednim interesima proizvođača-građana.

S druge strane, realno je pretpostaviti da bi ratna situacija i potrebe mobilizacije svih ljudskih, moralnih i materijalnih snaga društva u opštenarodnom odbrambenom ratu davale novu sadržinu samoupravljanju. Aktiviranje svih potencijalnih snaga zemlje tada bi predstavljalo osnovni i prevashodni zadatak svih subjekata društva, a to u prvom redu znači proizvođača-građana. Otklanjanje posledica od ratnih razaranja privrednih i drugih kapaciteta i njihovo što je moguće brže osposobljavanje za potrebe odbrane, kao i rešavanje problema zaštite i uopšte zbrinjavanje postradalog stanovništva, predstavljalo bi posebnu kategoriju aktivnosti, u kojoj bi proizvođači i građani ispoljavali punu inicijativu i slobodu delovanja, što bi samoupravljanju dalo novu sadržinu.

Na osnovu iznetog moglo bi se zaključiti da materijalni i društveni položaj radnog čoveka u samoupravnom društvu pogoduje i doprinosi jačanju naše odbrane. U spoznaji i samosvesti da je i u sferi odbrane proizvođač u položaju subjekta, akumulirana je ogromna moralna i akciona odbrambena energija, što predstavlja jednu od veoma bitnih pretpostavki za uspešno vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. I u toliko su i sa stanovišta postizanja spremnosti društva za odbranu od eventualne agresije značajni naponi svesnih socijalističkih snaga u pravcu jačanja i afirmacije samoupravnih društvenih odnosa, kao i naponi koji imaju za cilj da se baš u te i takve odnose, društvene procese i tokove, ugrađuju i zahtevi odbrane kao neposredni interesi proizvođača i građana i kao opšti društveni interesi.

U takvoj osnovnoj orijentaciji i naporima oko afirmacije proizvođača i kao subjekta odbrane pružaju se široke mogućnosti i nužne potrebe idejnog i političkog delovanja vodećih snaga društva i njihovog samopotvrđivanja i u domenu priprema za odbranu. Samo uz takvu idejno-političku aktivnost moguće je i zahteve odbrane shvatiti kao neposredni interes, pravo i dužnost svih proizvođača-građana.

Društveno samoupravljanje i odbrana zemlje. Ako se društveno-politički sistem posmatra kao institucionalna i političko-pravna kategorija i kao društveno-ekonomski prosec, dolazi se do zaključka da je postojeći sistem neposredne i samoupravne socijalističke demokratije veoma razvijen i da predstavlja vanredno razgranat i složen mehanizam. Zbog toga, i samo posmatranje, pa i ocene pogodnosti društvenopolitičkog sistema sa stanovišta odbrane i ratnih uslova zahtevaju posebno proučavanje i istraživanje, koje bi možda čak zaslužilo da se tretira i kao zasebna naučna disciplina. Pošto ovde to nije moguće, zadržali bismo se samo na nekim elementima društvenopolitičkog sistema.

Posebnu pažnju u svemu ovome zaslužuje oblast društvenog samoupravljanja, koja čini i osnov celokupne društveno-političke strukture i sistema neposredne i samoupravne socijalističke demokra-

tije. Ono se, kao što je poznato, konstituisalo u dva osnovna vida, tj. samoupravljanje u radnim organizacijama i samoupravljanje u političko-teritorijalnim organizacijama, počev od mesne zajednice i opštine pa do federacije u gotovo svim oblastima privrednog i društvenog života. To znači da društveno samoupravljanje, koje se u akcionom i institucionom smislu prvi put⁷ razvilo u takvim razmerama i stalno jača, predstavlja osnovnu snagu koja nosi i usmerava celokupni i privredni i društveni život zemlje. Imajući u vidu ovu činjenicu, proizilazi da i sa stanovišta odbrane društveno samoupravljanje predstavlja izvanredno jaku i razvijenu osnovu. Na njoj, i samo na njoj, jer bi svi drugi prilazi i rešenja sužavali bazu, jedino je moguće da se zasnivaju pripreme svih faktora društva za odbranu. Ovo posebno kada se ima u vidu da pripreme za odbranu, pored ostalih napora, zahtevaju i odgovarajuća ekonomska ulaganja, koja je moguće efikasno rešavati u prvom redu kroz mehanizam društvenog samoupravljanja.

Na društveno samoupravljanje, kao osnovnu komponentu društveno-političkog sistema treba računati i u slučaju rata, i to neovisno što bi se u toj situaciji izmenili uslovi, ciljevi, sadržina i oblici njegovog delovanja. Eventualni rat bi se, kao i svi ratovi u prošlosti, karakterisao sopstvenim zakonitostima koje bi se u najsureovijim oblicima nametale ljudima i društvu. To bi neizbežno dovelo i do određenih promena u sadržaju, metodima i oblicima delovanja svih organa i organizacija, pa samim tim i organa društvenog samoupravljanja. Tako, izgleda da bi i u slučaju rata oba osnovna preduslova društvenog samoupravljanja, tj. prava proizvođača da upravljaju sredstvima rada koja se nalaze u društvenoj svojini i prava raspodele ostvarenog viška vrednosti, usled ratnih zakonitosti i imperativa bili ograničeni. Realno je pretpostaviti da bi, pored suverenih prava samoupravljača, i državni organi imali pravo da raspolažu određenim sredstvima, i to ne samo onim koja se nalaze u društvenoj svojini nego i sredstvima koja spadaju u privatno vlasništvo. Ovo bi se u znatnoj meri odnosilo i na prava u vezi sa raspodelom viška rada. Dalje, ratni uslovi i potrebe odbrane zahtevali bi da se, pored delovanja zakona slobodnog tržišta, neizbežno moraju preduzimati i vanekonomske, administrativne mere. Ovo bi verovatno došlo u obzir u pogledu određivanja planskih zadataka u proizvodnji i uslugama koji bi, sa stanovišta vođenja rata, bili od posebnog značaja, zatim u pogledu rasporeda i kontingentiranja osnovnih sirovina i repromaterijala za alimentiranje najvažnije proizvodnje. To bi došlo u obzir i za distribuciju robnih fondova i racionirano snabdevanje, a u vezi s tim i za obavezni otkup osnovnih artikala ishrane, određivanje cena, tarifa, regulisanje platnog i kreditno-monetarnog prometa, deviznog poslovanja i uopšte režima spoljnotrgovinske razmene i sl.

⁷ U socijalističkoj revoluciji 1871. god. pod devizom: „fabrike radnicima, zemlja seljacima, rad svima” Pariska komuna stvorila je „fabrički odbor” u Luvru, kao prvi organ radničkog samoupravljanja. I u oktobarskoj i u mađarskoj revoluciji 1919. god. uspostavljaju se organi „radničke kontrole”, koji imaju karakter samoupravljanja, tj. neposredne vlasti radničke klase.

Ove i druge slične vanekonomske mere nametnula bi sama ratna situacija, jer bi neizbežno došlo do gubitaka u proizvodnim i drugim kapacitetima, a samim tim i do osetnog opadanja svih vidova proizvodnje. One su posledica ratnih i borbenih dejstava, ispresecanosti i nekoherentnosti određenih teritorija, zastoja i poremećaja u svim granama saobraćaja, teškoća u izvozu-uvozu, poremećaja u snabdevanju svim vrstama energije i sirovinama, zbog uništavanja robnih fondova, kao i povećanih potreba oružanih snaga i stanovništva, naročito onog dela koje bi se zbog velike ugroženosti moralo disperzirati iz većih gradova i slično.

Sputavanje ekonomskih zakonitosti u ratnim uslovima ipak nas ne bi smelo navesti na zaključak da će to potkopati temelje društvenog samoupravljanja i da će zbog toga ono morati da ustupi mesto klasičnoj etatičkoj strukturi. Na takve zaključke može da nas navede prisustvo još uvek bliske prakse i jakih tradicija iz perioda administrativnog rukovođenja koji se karakterisao potpunom afirmacijom države i nerazvijenošću robnovčanog karaktera socijalističke ekonomije. Tada je, kao što je poznato, proizvodnja bila pretežno motivisana samo upotrebnom vrednošću, a ne i drugim ekonomskim zakonitostima. Prihvatanje takvih solucija izazvalo bi velike potrese i poremećaje u društveno-političkom sistemu i to u uslovima kada bi oni usled ratnih dejstava ionako bili neizbežni. Pri ovome treba takođe imati u vidu i činjenicu da postojeći državni aparat objektivno ne bi ni bio u mogućnosti da preduzme funkciju samoupravnih organa i tela. Ovo se naročito odnosi na državne organe širih društvenopolitičkih zajednica i federacija, koji usled raznih poremećaja izazvanih ratnim dejstvima, posebno u saobraćaju i vezama, ne bi bili u stanju da operativno rukovode svim oblastima privrednog i društvenog života.

Kao posebno značajan razlog koji ide u prilog tezi da bi društveno samoupravljanje i u slučaju rata odigralo vanredno značajnu ulogu treba istaći da prilagođavanje celokupne društvene strukture ratnim uslovima i potrebama odbrane, kao i savlađivanje i prevazilaženje raznih teškoća i poremećaja, nužno pretpostavlja masovnu inicijativu i stvaralačku akciju svakog pojedinca. Nema takvog aparata, bez obzira na njegovu organizacijsku razvijenost, koji bi to mogao postići. Pogotovo kada se ima u vidu da bi se budući rat karakterisao brzim i čestim promenama situacije i da bi iz dana u dan, iz časa u čas, iskrsavali novi problemi i zadaci, teškoće i poremećaji, čije bi rešavanje zahtevalo veliku operativnost i brze akcije. Mehanizam društvenog samoupravljanja, prilagođen ratnim uslovima, uz političko-mobilizatorsku ulogu svesnih socijalističkih snaga, jedino bi bio u stanju da pokreće inicijativu, da se nosi sa nastalim problemima i da akcijama daje organizovan karakter.

S obzirom na izneto, mislim da je realno pretpostaviti da bi u aktiviranju i mobilizaciji svih snaga društva u pružanju otpora agresoru, kao i u otklanjanju posledica od ratnih dejstava, posebno u zbrinjavanju stanovništva, društveno samoupravljanje u ratu našlo novu sadržinu i u zadacima odbrane. Zbog toga bi i razna ograničavanja samoupravnih prava i proširivanje funkcija državnih organa

i sl. imali drugojačije značenje. To bi pomoglo da se postignu osnovni ciljevi društva u ratu, tj. odbrana i zaštita suvereniteta i nacionalnog integriteta, a u njima je sadržana i odbrana samoupravnih prava proizvođača.

Sve ovo ukazuje da bi sistem neposredne i samoupravne socijalističke demokratije trebalo da posluži i kao osnova u slučaju rata. To znači da bi i u ratnim uslovima, pored društvenog samoupravljanja, jednovremeno delovali i državni organi, kao i društveno-političke organizacije i udruženja. Zato ne bi ni bilo opravdano da se ove osnovne komponente društvenopolitičkog sistema međusobno suprotstavljaju, s obzirom na to da bi u slučaju rata imali iste ciljeve i zadatke u aktiviranju i mobilizaciji izvora i snaga društva radi što uspešnijeg pružanja otpora agresoru. Prema tome, reči može biti samo o neophodnom prilagođavanju društvenopolitičkog sistema ratnim uslovima i potrebama odbrane.

Pri ovome treba imati u vidu da bi izmenjeni i vanredno otežani ratni uslovi i veoma obimni i složeni zadaci u opštim odbrambenim naporima neizbežno doveli do znatnih promena u društvenim odnosima, posebno u pravima i dužnostima, kao i u sadržaju, metodima i oblicima rada gotovo svih društvenih organa i organizama. Tako, na primer, mogućnost iznenadne agresije, upotreba nuklearnih i drugih savremenih napadnih oružja, brzi i duboki prodori oklopnih i motomehanizovanih snaga, kombinovani sa vazдушnim desantima i sl., diktirali bi neuporedivo brži tempo i veću operativnost u preduzimanju raznih mera i akcija. To znači da bi se celokupni politički sistem: predstavnička tela, političkoizvršni organi i organi uprave, kao i drugi samoupravni organi i organizacije, morali prilagoditi takvoj situaciji, kako bi obezbedili što je moguće veći stepen mobilnosti, operativnosti i efikasnosti u radu i rukovođenju. Ovo bi verovatno upućivalo na proširivanje funkcija političko-izvršnih organa, pa i organa uprave, jer predstavnička tela, koja bi se takođe i u pogledu svoje organizacije i brojnog sastava, kao i parlamentarnog načina i procedure rada, morala da prilagode ratnim uslovima, ipak ne bi bila u mogućnosti da ispoljavaju potrebnu operativnost i efikasnost.

Mobilizacija ljudskih i materijalnih izvora za popunu, podršku i pomoć oružanim snagama, otklanjanje posledica ratnih razaranja i uništavanja, materijalno i zdravstveno-socijalno zbrinjavanje postradalog stanovništva, organizovanje svih vidova proizvodnje, transporta i usluga i sl. zahtevali bi izvanredne napore i organizovanu aktivnost organa samoupravljanja, kao i organa vlasti na svim nivoima političko-teritorijalne organizacije. Ovo bi se odnosilo i na područja koja bi neprijatelj uspeo da zaposedne, jer bi se i na njima vodile neprekidne oružane borbe i pružao opštenarodni otpor agresoru. Pored ovoga, treba računati i sa promenama koje bi nastale u nadležnosti između organa užih i širih društvenopolitičkih zajednica. Verovatno je da bi ratna situacija i potrebe odbrane nalagale da se, pored principa uzajamne i ravnopravne saradnje, na kojima se zasnivaju odnosi između organa užih i širih društvenopolitičkih zajed-

nica, povremeno primenjuju i odnosi subordinacije. Ovo radi ostvarivanja što potpunije mobilizacije snaga i sredstava, njihovog racionalnijeg korišćenja, kao i efikasnijeg preduzimanja raznih mera u svrhu otklanjanja posledica nastalih usled ratnih dejstava. Ali i u tome pogledu mora se polaziti od realnih mogućnosti i potreba, pri čemu stabilnost i efikasnost sistema vlasti ne bi trebalo tražiti samo na liniji koncentracije i centralizacije funkcija u saveznim i republičkim razmerama. Mnogo je značajnije da se ostvari idejno jedinstvo, solidarnost i odgovornost u izvršavanju zadataka koji su sa stanovništa vođenja rata i odbrane zemlje od opšteg društvenog interesa i značaja. Ovo pogotovo kada se ima u vidu da savezni pa i republički organi, usled ratnih i borbenih dejstava, ispresecanosti teritorije, poremećaja i zastoja u saobraćaju i vezama i sl, često ne bi ni bili u mogućnosti da ispolje efikasniji uticaj, a naročito ne u pogledu otklanjanja posledica u trenutno nastalim lokalnim situacijama.

Uloga opštine u odbrani. U razmatranju pitanja društvenopolitičkog sistema sa stanovništa odbrane i ratnih uslova, posebnu pažnju privlači položaj opštine. Ovo zbog toga što ona inače u sistemu neposredne i samoupravne socijalističke demokratije ima prvorazredno mesto, pa bi samim tim i u pripremama društva za odbranu i u slučaju eventualnog rata trebalo da se nalazi na težišnom položaju. U opštini se, kao što je poznato, začinju, stiču i razrešavaju lični i društveni interesi. Određenije rečeno, to znači da se u opštini obezbeđuju materijalni i drugi uslovi za rad i razvitak privrede, društvenih i javnih službi i vrši njihovo međusobno usklađivanje. Angažovanjem budžetskih i udruženih sredstava radnih organizacija obezbeđuju se komunalno-socijalne, prosvetno-kulturne i druge potrebe građana, obezbeđuju se samoupravna i druga prava, posebno ona koja se odnose na sigurnost ljudi i imovine, javni red i mir, kao i opšte slobode građana. Prema tome, u opštini se odvija celokupni život društva, na nju su, u prvom redu, upućeni svi radni ljudi i građani, radne i druge organizacije, u njoj i preko njenih organa oni ostvaruju i svoja samoupravna i druga prava, ali isto tako izvršavaju i svoje dužnosti prema društvenoj zajednici.

S obzirom na takav položaj opštine u društveno-ekonomskom životu i društvenopolitičkom sistemu, opravdana je i realna orijentacija da budu na adekvatan način izražene i njene funkcije u pripremama društva za odbranu. U tome se posebno ogledaju funkcije i poslovi koji se odnose na mobilizaciju ljudstva, transportnih i drugih sredstava za popunu oružanih snaga, zatim, vanredno obimni i složeni poslovi priprema za zaštitu stanovništva i materijalnih dobara od posledica ratnih dejstava, uključujući tu i obrazovanje, materijalno opremanje i obuku odgovarajućih jedinica i službi namenjenih za zaštitu i spasavanje i, napokon, poslovi koji se odnose na koordiniranje i međusobno usklađivanje priprema radnih i drugih organizacija, kao i ostvarivanje niza drugih prava i dužnosti građana, radnih i drugih organizacija u vezi sa pripremama društva za odbranu.

Orijentisanje neposrednih priprema u pravcu opštine u skladu je i sa našom doktrinom i koncepcijama opštenarodnog odbrambenog rata. Ovo prvenstveno zbog toga što se u opštini nalaze svi ljudski i materijalni izvori odbrambenog potencijala, pa bi samim tim ona i u slučaju rata mogla najuspešnije da ostvaruje njihovu mobilizaciju i angažovanje u opštim odbrambenim naporima. Posebno značajne funkcije imala bi opština u pogledu zaštite, materijalnog i zdravstveno-socijalnog zbrinjavanja i uopšte obezbeđenja životnih uslova ljudi, u otklanjanju posledica ratnih dejstava, kontroli i bezbednosti građana, objekata i teritorije, kao i u pogledu organizacije čitavog niza akcija i mera koje bi nametnula ratna situacija i potrebe odbrane, uključujući tu i proizvodnju, transport, snabdevanje i sl. To znači da izvršavanje i ovih funkcija, pogotovo ako se imaju u vidu česte i brze promene situacije, kao i ograničene mogućnosti operativnog rukovođenja od strane organa širih društvenopolitičkih zajednica, ukazuje na opravdanost i svrsishodnost nastojanja da se težište ovog rada nalazi u opštini. Pri ovome, takođe, treba voditi računa da bi ratna situacija dovela do veoma različitih uslova rada u pojedinim delatnostima i službama, i to kako u odnosu na pojedine faze — periode rata, tako i u odnosu na pojedine uže ili šire regione. Ovo, kao i postojanje raznih organizacijskih, tehničkih, tehnoloških i drugih specifičnosti koje vladaju u pojedinim oblastima i delatnostima privrednog i društvenog života, a posebno nacionalne i druge regionalne specifičnosti mogu da budu veoma značajne kada se posmatraju sa vojno-političkog i odbrambenog aspekta.

Jače naglašavanje uloge opštine u odbrani ne bi trebalo da izaziva sumnju i bojazan da bi se time narušavalo jedinstvo i celovitost sistema odbrane. Jačanja komunalne samouprave, i pored brojnih protivrečnosti i sukoba interesa koji su stalno prisutni u društvenom životu, ne dovodi u pitanje i ne ugrožava jedinstvo zemlje i nacije,⁸ nego ga, naprotiv, kroz integracione procese i najpotpunije izražavanje osobenosti, samo učvršćuje i povezuje. I kao što se jedinstvo raznih protivrečnih interesa na relaciji opština — šira društvena zajednica postiže i obezbeđuje putem jedinstvenih ekonomskih i političko-pravnih instrumenata i mehanizama, kao i akcijama društveno-političkih organizacija, ono se na isti način može obezbediti i na pitanjima odbrane. Ovo posebno kada se ima u vidu da se oružane snage, kao osnovni faktor oružane borbe i otpora, nalaze i moraju nalaziti izvan političko-teritorijalne podele, kako bi predstavljale jedinstvenu oružanu silu, koja podjednako pripada svim narodima Jugoslavije. I u svim drugim delatnostima odbrane, kada one prevazilaze mogućnosti, ili neposredne odbrambene interese komune, društvena zajednica obezbeđuje njihovo jedinstvo i usklađenost. Pored toga, važno je napomenuti da se pripreme za odbranu svih faktora društva zasnivaju na jedinstvenim društveno-političkim cilje-

⁸ Zalažući se za punu samoupravnu afirmaciju Pariske komune, Marks je tvrdio da: „Jedinstvo nacije nije imalo da bude razbijeno, nego, naprotiv, da bude organizovano putem komunalnog uređenja.”

vima odbrane, na jedinstvenoj doktrini i koncepcijama vođenja rata i osnovnim ratnim pretpostavkama, na jednakim pravima i dužnostima svih subjekata odbrane, na jedinstvenim principima na kojima treba da se zasniva društveno-politički sistem u ratu, kao i na jedinstvenom regulisanju svih drugih osnovnih pitanja koja su od strategijskog značaja i interesa za odbranu zemlje u celini.

U sistemu neposredne i samoupravne socijalističke demokratije sadržane su ogromne moralno-političke, stvaralačke i akcione snage, koje su u stanju da nose zadatke u pripremama društva za odbranu, kao što bi i u slučaju eventualnog rata bile u stanju da se uspešno suprotstave agresoru. I utoliko su značajnija nastojanja da se i delatnost odbrane na najpogodniji način uključuje u postojeći društveno-politički mehanizam. Pri tome se mora voditi računa o unekoliko specifičnom karakteru funkcija i poslova odbrane, kao i o određenim protivrečnostima, naročito onim koje bi nastale u slučaju rata. Zato je neophodno da se traže mogućnosti za njihovo razrešavanje, kako bi se postojeći društvenopolitički sistem što uspešnije prilagodio izmenjenim i znatno otežanim ratnim uslovima. Ovde se ne misli, jer to ne bi bilo ni moguće, a u krajnjem, čak ni sa stanovišta odbrane, ne bi bilo ni svrsishodno, da se mirnodopski razvoj prilagođava ili podređuje potrebama odbrane. Reč je o potrebi kontinuiranog praćenja, proučavanja i svestranog istraživanja društvenoekonomskih odnosa sa stanovišta odbrane, posebno ratnih uslova, u svrhu iznalaženja najpovoljnijih rešenja.

General-major
Aleksandar JOVANOVIĆ